ד תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (סי׳ קכו), וְכֵן כָּתְבוּ הָרוֹקֵחַ (סי׳ רע) וְהָאֲגוּר (סי׳ תשנא) בְּשֵׁם מַהֲרִ״י מוּלִין (מהרי״ל הל׳ ערב פסח). ה שָׁם (באגור) בְּשֵׁם אֲבִיו. ו מַהָא דְּרַב ששת פְּסָחִים ק״ח (ע״א).

(ג) שֶׁאֲפִלּוּ (ג) נְקֵבָה בְּכוֹרָה מִתְעַנָּה, (ד) (וְאֵין הַמְנָהָג כֵּן) (מהרי״ל (הל׳ ערב פסח וכצו״ח סי׳ יז)*): **ב** [ד]אִם חָל (ה) עֶרֶב פֶּסַח בְּשַׁבָּת, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמִּתְעַנִּים הַבְּכוֹרוֹת (ג) (ו) בְּיוֹם חֲמִישִׁי, [ה]וְיֵשׁ אוֹמְרִים (ז) שֶׁאֵינָם מִתְעַנִּים כְּלָל. הַגָּהּ: אֲבָל יֵשׁ לִנְהֹג כַּסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה. וְנוֹהֲגִין (ח) כְּשֶׁחָאַב בְּכוֹר, (ד) (ט) הָאֵם מִתְעַנָּה תַּחַת בְּנָהּ הַבְּכוֹר כְּשֶׁעֲדַיִן קָטָן, וְאִם אֵין הָאָב בְּכוֹר, הוּא מִתְעַנֶּה בְּעַד בְּנוֹ (י) עַד שֶׁיִּגְדַּל: **ג** (יא) [ו]הָאִסְטְנִיס מִתְעַנֶּה בְּעֶרֶב פֶּסַח, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מַצָּה לְתֵאָבוֹן:

*) עיין בחק יעקב סק״ג, דציין זה מקומו אחרי דברי המחבר.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

אִיתָא לִשְׁנֵי דִּיבְּיוֹם הַכּוֹתִי׳ הֵינוּ אוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ מֵהַצֵּי הַלַּיְלָה וְאֵילָךְ, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ דְּעַל אֵלּוּ לֹא הָיָה הַגְּזֵרָה כְּלָל, וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה יִהְיֶה נָקִי, כִּי כְּלָאוֹ הָכִי אֵין לְהַחְמִיר בְּמִנְהָג זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּחֹק יַעֲקֹב (סי״ט ה״ה) עַיֵּן שָׁם. וּבְבֵרְכֵי יוֹסֵף (סק״ז) פָּקְפֵּק בָּזֶה לְפִי סְבָרָתוֹ דְּעַל בְּכוֹר בֶּן יוֹמוֹ אֲבִיו יִתְעַנֶּה בְּעֶרֶב פֶּסַח, וְאִם כֵּן מַה בְּכָךְ שֶׁנּוֹלַד אַחַר חֲצוֹת שֶׁל לֵיל עֶרֶב פֶּסַח, כֵּיוָן דְּמִכַּח בְּכוֹרִים הָיָה בְּלֵיל פֶּסַח אִם כֵּן גַּם עַל שֶׁכְּיוֹצֵא בָּזֶה שֶׁנּוֹלַד אַחַר חֲצוֹת לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר הָיָה הַגְּזֵרָה, אֶלָּא שֶׁמִּקְּדִימִין הַתַּעֲנִית דְּאִי אֶפְשָׁר בְּיוֹם טוֹב כו׳. אַךְ בְּקֹרְבָּן נְתַנְאֵל (סי״ט סי׳ יט אות ס) כְּלָאוֹ הָכִי חוֹלֵק עַל הַשְּׁבוּת יַעֲקֹב בָּזֶה וּכְבֵירָא לֵיהּ דְּכָל שֶׁהַבְּכוֹר אֵינוֹ עָדַיִן בֶּן ל׳ אֵין לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָצָא מִכְּלַל סַפֵּק נָפֶל, וְכִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁיִּהְיֶה יוֹתֵר חִיּוּב עַל הָאָב מִלְּפָרוֹת בְּנוֹ הַבְּכוֹר כו׳, וְחוֹמְרָא דְּאָתָא לִידֵי קֻלָּא הוּא שֶׁמִּתְעַנֶּה בְּנִיסָן וּבְעֶרֶב יוֹם טוֹב לְלֹא חֲזָרָה. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּבְבֵרְכֵי יוֹסֵף (סק״ז) כָּתַב לְהַלְיץ בְּעַד הַשְּׁבוּת יַעֲקֹב דְּשַׁאנִי פְּדִיוֹן בְּכוֹר דְּהָכִי אָמַר רַחֲמָנָא כו׳, וְאֵין לָחוּשׁ מִשּׁוּם נִיסָן וְעֶרֶב יוֹם טוֹב, דְּהָכִי נָהוּג מִשּׁוּם פְּרִסּוּמֵי נִסָּא, עַיֵּן שָׁם. וְנִרְאֶה דְּוַדַּאי אֵין רְאָיָה מִבְּכוֹר כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַבְּרָכֵי יוֹסֵף, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּזֶה דְּרוֹב וְלָדוֹת אֵין נְפָלִים וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ לְהִתְעַנּוֹת שֶׁהַתַּעֲנִית יָנֵן בְּעֵדוֹ, וְהוּא זָכָר לְהַצָּלַת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל. וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּשִׁבּוּת יַעֲקֹב חֵלֶק ג׳ חֲדָשִׁים (סי׳ טז) כֵּן כָּתַב גַּם כֵּן בְּדִגּוּל מַרְכָּבָה. וְעַיֵּן בְּשֶׁב יַעֲקֹב (ח״א סי׳ כ) בְּהַפְלָגָה תּוֹךְ ג׳ חֳדָשִׁים נִגְפַּר צוּרַת הַוָּלָד, הָבָא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְחַיָּב לְהִתְעַנּוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַמְּגֵן אַבְרָהָם (ריש הסי׳), עַיֵּן שָׁם:

בַּאֵר הֵיטֵב

דִּבְכוֹרִים כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם צְרִיכִין לְהִתְעַנּוֹת בְּעֶרֶב פֶּסַח, אַף שֶׁהוּא רַק בְּכוֹר מֵאֵם דִּנְמְצָא דְּאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְלֹא לִפְדְיוֹן, אֲפִלּוּ הָכִי צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת. וְעַיֵּן בְּתְשׁוּבַת שְׁבוּת יַעֲקֹב חֵלֶק ב׳ סִימָן ט״ז שֶׁכָּתַב דְּהַבֵּן שֶׁנּוֹלַד אַחַר נֶפֶל בֶּן ט׳ חֳי שֶׁפֶת תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים, שַׁאִין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת, עַיֵּן שָׁם. גְּדוֹל הַבַּיִת אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁגַּם בָּהֶן הָיְתָה הַמַּכָּה, לֹא מֵחְמְרִינַן כְּלֵי הַאי. טוּר וּמַהֲרִי״ל (הל׳ ערב פסח). כָּתַב בְּשֵׁרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגב״י סק״א) אִם יֵשׁ עֲשָׂרָה בְּכוֹרִים וּמִתְפַּלְּלִים יַחַד, כְּשֶׁמַּחְזִיר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר הִתְפַּלָּה יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר ׳עֲנֵנוּ׳ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳, עַיֵּן שָׁם, וְכֵן כָּתַב הַפְּרִי חָדָשׁ שֶׁיֹּאמַר ׳עֲנֵנוּ׳ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳, עַיֵּן שָׁם. וּמְגֵן אַבְרָהָם (שם) כָּתַב דְּאֵין נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן, דְּהֲרֵי כְּתַעֲנִית צִבּוּר: (ג) **נְקֵבָה.** וְכָתַב בַּ״ח (ס״א) וְנִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג כְּרַמ״א שֶׁלֹּא לְהִתְעַנּוֹת נְקֵבָה בְּכוֹרָה: **ב** (ג) **בְּיוֹם חֲמִישִׁי.** וְאִם חָל עֶרֶב פֶּסַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְכָתַב מַהֲרִי״ל בְּתִשְׁבּוֹתֵהּ סִימָן רמ״ט [קנ״ז] דְּתַעֲנִית בְּכוֹרִים צָרִיךְ לְהַשְׁלִים, דְּהֲוֵי תַּעֲנִית צִבּוּר, וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן רמ״ט מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם. וְאִם קָשֶׁה לָהֶם הַתַּעֲנִית בְּיוֹם חֲמִישִׁי כֵּיוָן שֶׁאֵין רַשַּׁאי לִסְעֹד טָרֶם בְּדִיקַת חָמֵץ וְיֵשׁ בְּכוֹרִים שֶׁצְּרִיכִין לִבְדֹּק הַרְבֵּה חֲדָרִים, [וּבְשֶׁלְטֵי גִּבּוֹרִים (כג. אות א), מִצָּוָה הִיא כְּדֵי שֶׁיִּבְדֹּק יָפָה], יִטְעֹם טְעִימָה בְּעָלְמָא, אוֹ יְצַוֶּה לְאַחֵר לִבְדֹּק. מַהֲרִי״ל (הל׳ ערב פסח). וְכָתַב מַהַר״ש הַלֵּוִי חֵלֶק אֹרַח חַיִּים סִימָן ג׳, בְּכוֹרִים יְכוֹלִין לֶאֱכֹל עַל סְעֻדַּת בְּרִית מִילָה, וְהַמַּחְמִיר תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וְכָתַב הַמְּגֵן אַבְרָהָם (ריש הסי׳) וּבְמִדְינָתֵנוּ נָהֲגוּ לְהַחְמִיר. וּבְתְשׁוּבַת חוּט הַשָּׁנִי סִימָן כ״ה כָּתַב דְּבַעַל בְּרִית וְסַנְדָּק וַאֲבִי הַבֵּן מֻתָּרִים לֶאֱכֹל עַל הַמִּלָּה וְיִקְרְעוּ תַּעֲנִית אַחַר כְּמוֹ בַּעֲשָׂרָה יְמֵי תְּשׁוּבָה אוֹ הַמִּתְעַנִּים שְׁנֵי חֲמִישֵׁי שָׁנִי, אוֹ יַחֲזִיר חָדָשׁ כָּתַב דְּהַמְקֻבָּל בִּבְכוֹרִים אַף בְּלֹא הֲתָרָה בִּסְעוּדַת מִצְוָה לֹא הִפְסִיד, עַיֵּן שָׁם. וְאֵלְיָהוּ זוּטָא (סק״ג) כָּתַב כְּשֶׁמִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת לְבָנוֹ, מַתָּר לֶאֱכֹל עַל הַמִּילָה אַף אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ בַּעַל בְּרִית, עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן חֹק יַעֲקֹב (סק״ד): (ד) **הָאֵם.** וּמֹשֶׁה מֹשֶׁה (סי׳ תקסא) וּמַהֲרִי״ל (שם) כָּתְבוּ דְּאֵינָהּ צְרִיכָה לְהִתְעַנּוֹת, וּבְמָקוֹם צַעַר אֵין לְהַקְפִּיד כְּלָל:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

לְהִתְעַנּוֹת, (ז) וַאֲפִלּוּ אִם הָיוּ רַק בְּכוֹרִים מֵאֵם וְנִמְצָא דְּאֵינָם בְּכוֹרִים לְנַחֲלָה וְלֹא לִפְדְיוֹן, אֲפִלּוּ הָכִי בְּכוֹר מִקְרֵי. כָּתַב מַהֲרִי״ל (בשו״ת ריש סי׳ קנז) דְּתַעֲנִית בְּכוֹרִים צָרִיךְ לְהַשְׁלִים, (הֵינוּ עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים וּכְדִלְעֵיל סִימָן רמ״ט (ס״ד)), דְּהֲוֵי תַּעֲנִית צִבּוּר. וְנִרְאֶה דְּאִם חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בְּעֵינָיו, (ה) אֵין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת. וְכֵן נִרְאֶה עוֹד דִּבְאָדָם שֶׁהַתַּעֲנִית קָשֶׁה לוֹ וְאַחַר הַתַּעֲנִית אֵין יָכוֹל לֶאֱכֹל רַק דְּבָרִים קַלִּים וּבְשִׁעוּר מֻעָט מְאֹד, וְקָרוֹב הַדָּבָר שֶׁעַל יְדֵי זֶה לֹא יוּכַל לְקַיֵּם אֲכִילַת מַצָּה וּמָרוֹר וּשְׁתִיַּת אַרְבַּע כּוֹסוֹת כְּתִקּוּנָם. וּמִכָּל מָקוֹם בָּזֶה וּבָזֶה טוֹב יוֹתֵר (ו) שֶׁיֹּאכַל רַק מִינֵי תַּרְגִּימָא. הַבְּכוֹרִים אוֹמְרִים ׳עֲנֵנוּ׳ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳ בְּמִנְחָה כְּשֶׁמִּתְעַנִּים. וְאִם עֲשָׂרָה בְּכוֹרִים מִתְפַּלְּלִים בְּיַחַד וְאָחָד מֵהֶם שָׁלִיחַ צִבּוּר, כְּשֶׁמַּחְזִיר הַתְּפִלָּה יֹאמַר ׳עֲנֵנוּ׳ (ו) בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳ כְּדִין תַּעֲנִית יָחִיד, וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה טוֹב שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבְּכוֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר כְּשֶׁעֲשָׂרָה בְּכוֹרִים מִתְפַּלְּלִים יַחַד, (ח) כִּי יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין נָכוֹן לְהַזְכִּיר הַתַּעֲנִית בְּצִבּוּר בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה, כֵּיוָן שֶׁהוּא חֹדֶשׁ נִיסָן: (ג) **שֶׁאֲפִלּוּ נְקֵבָה בְּכוֹרָה.** שֶׁמָּפֵת בְּכוֹרוֹת הָיְתָה גַּם עַלֵּיהֶן, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (שמו״ר יח ג): (ד) **וְאֵין הַמִּנְהָג כֵּן.** שֶׁהַתּוֹרָה (ט) לֹא נָתְנָה קְדֻשַּׁת בְּכוֹרוֹת לִנְקֵבָה לְשׁוּם דָּבָר: **ב** (ה) **עֶרֶב פֶּסַח בְּשַׁבָּת.** וְאִם חָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, (י) יִתְעַנּוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם: (ו) **בְּיוֹם חֲמִישִׁי.** וְלֹא בְּיוֹם שִׁשִּׁי, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ זְמַנּוֹ טוֹב יוֹתֵר לִבְדֹּחוֹת עַל יוֹם חֲמִישִׁי. וְאִם קָשֶׁה לָהֶם הַתַּעֲנִית בְּיוֹם חֲמִישִׁי מִשּׁוּם דְּצָרִיךְ לִבְדֹּק הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה, וְלִפְעָמִים יֵשׁ לוֹ הַרְבֵּה חֲדָרִים לִבְדֹּק וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לִסְעֹד קֹדֶם הַבְּדִיקָה, (יא) יִטְעֹם מְעַט קְדֵי עוֹשִׁין סְעוּדָה: **ג** (יא) **הָאִסְטְנִים.** פְּרוּשׁ, אִישׁ מֻפְנָק שֶׁאִם

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(ד) אֲחֵרוֹנִים. וּמִסְּתָם דִּבְכוֹרִים מִיקָּרֵי, רַק רַחֲמָנָא פְּטְרִינְהוּ מִפִּדְיוֹן: (ה) עַיֵּן סִימָן תרפ״ו (ס״ב) בַּבֶּהָ״ה: (ו) **שִׁיּוֹצֵא יְדֵי תַּעֲנִית זֶה עַל פִּי שִׁיטַת רַבֵּנוּ יְחִיאֵל מִפָּרִיז בְּמִדְרָשׁוֹ** (תוספת מערכי פסחים לו עמ׳ ד) **עַיֵּן שָׁם:** (ז) שֵׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגב״י סק״א) וּפְרִי חָדָשׁ וְאֵלְיָהוּ זוּטָא (סק״א): (ח) עוֹלַת שַׁבָּת (סי׳ רכ סק״ב) וּמָגֵן אַבְרָהָם (ריש הסי׳): (ט) הַגָּרַ״א: **ב** (י) אֲחֵרוֹנִים. (יא) אֲחֵרוֹנִים. **וְשִׁעוּר הַטְּעִימָה עַיֵּן** (יב) אֲחֵרוֹנִים. (יג) אֲחֵרוֹנִים: (יד) חִדּוּשֵׁי לְעֵיל סִימָן רל״ב (ס״ג): (טו) מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּתַעֲנִית חוֹבָה: (טז) אֲחֵרוֹנִים: (יז) מִשְׁנָה בְּרוּרָה: (יח) עַיֵּן בְּשֶׁב יַעֲקֹב חֵלֶק ב׳ סִימָן ט״ז שֶׁכָּתַב דְּהַבֵּן שֶׁנּוֹלַד אַחַר נֶפֶל בֶּן ט׳ חֳי שֶׁפֶת תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים, שַׁאִין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת, עַיֵּן שָׁם. גְּדוֹל הַבַּיִת אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁגַּם בָּהֶן הָיְתָה הַמַּכָּה, לֹא מֵחְמְרִינַן כְּלֵי הַאי. טוּר וּמַהֲרִי״ל (הל׳ ערב פסח). כָּתַב בְּשֵׁרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגב״י סק״א) אִם יֵשׁ עֲשָׂרָה בְּכוֹרִים וּמִתְפַּלְּלִים יַחַד, כְּשֶׁמַּחְזִיר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר הִתְפַּלָּה יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר ׳עֲנֵנוּ׳ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳, עַיֵּן שָׁם, וְכֵן כָּתַב הַפְּרִי חָדָשׁ שֶׁיֹּאמַר ׳עֲנֵנוּ׳ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׳, עַיֵּן שָׁם. וּמְגֵן אַבְרָהָם (שם) כָּתַב דְּאֵין נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן, דְּהֲוֵי כְּתַעֲנִית צִבּוּר: (ג) **נְקֵבָה.** וְכָתַב בַּ״ח (ס״א) וְנִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג כְּרַמ״א שֶׁלֹּא לְהִתְעַנּוֹת נְקֵבָה בְּכוֹרָה: **ב** (ג) **בְּיוֹם חֲמִישִׁי.** וְאִם חָל עֶרֶב פֶּסַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וְכָתַב מַהֲרִי״ל בְּתִשְׁבּוֹתֵהּ סִימָן רמ״ט [קנ״ז] דְּתַעֲנִית בְּכוֹרִים צָרִיךְ לְהַשְׁלִים, דְּהֲוֵי תַּעֲנִית צִבּוּר, וְעַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן רמ״ט מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם. וְאִם קָשֶׁה לָהֶם הַתַּעֲנִית בְּיוֹם חֲמִישִׁי כֵּיוָן שֶׁאֵין רַשַּׁאי לִסְעֹד טָרֶם בְּדִיקַת חָמֵץ וְיֵשׁ בְּכוֹרִים שֶׁצְּרִיכִין לִבְדֹּק הַרְבֵּה חֲדָרִים, [וּבְשֶׁלְטֵי גִּבּוֹרִים (כג. אות א), מִצָּוָה הִיא כְּדֵי שֶׁיִּבְדֹּק יָפָה], יִטְעֹם טְעִימָה בְּעָלְמָא, אוֹ יְצַוֶּה לְאַחֵר לִבְדֹּק. מַהֲרִי״ל (הל׳ ערב פסח). וְכָתַב מַהַר״ש הַלֵּוִי חֵלֶק אֹרַח חַיִּים סִימָן ג׳, בְּכוֹרִים יְכוֹלִין לֶאֱכֹל עַל סְעֻדַּת בְּרִית מִילָה, וְהַמַּחְמִיר תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וְכָתַב הַמְּגֵן אַבְרָהָם (ריש הסי׳) וּבְמִדְינָתֵנוּ נָהֲגוּ לְהַחְמִיר. וּבְתְשׁוּבַת חוּט הַשָּׁנִי סִימָן כ״ה כָּתַב דְּבַעַל בְּרִית וְסַנְדָּק וַאֲבִי הַבֵּן מֻתָּרִים לֶאֱכֹל עַל הַמִּלָּה וְיִקְרְעוּ תַּעֲנִית אַחַר כְּמוֹ בַּעֲשָׂרָה יְמֵי תְּשׁוּבָה אוֹ הַמִּתְעַנִּים שְׁנֵי חֲמִישֵׁי שָׁנִי, אוֹ יַחֲזִיר חָדָשׁ כָּתַב דְּהַמְקֻבָּל בִּבְכוֹרִים אַף בְּלֹא הֲתָרָה בִּסְעוּדַת מִצְוָה לֹא הִפְסִיד, עַיֵּן שָׁם. וְאֵלְיָהוּ זוּטָא (סק״ג) כָּתַב כְּשֶׁמִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת לְבָנוֹ, מַתָּר לֶאֱכֹל עַל הַמִּילָה אַף אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ בַּעַל בְּרִית, עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן חֹק יַעֲקֹב (סק״ד): (ד) **הָאֵם.** וּמֹשֶׁה מֹשֶׁה (סי׳ תקסא) וּמַהֲרִי״ל (שם) כָּתְבוּ דְּאֵינָהּ צְרִיכָה לְהִתְעַנּוֹת, וּבְמָקוֹם צַעַר אֵין לְהַקְפִּיד כְּלָל:

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] וּבשו״ע הָרַב (ס״ד) לֹא חִילֵק בֵּין מְלֹאוּ לוֹ ל׳ יוֹם לְלֹא מְלֹאוּ. **ב]** כתב בשו״ע הרב (ס״ח): במקום שאין שם מנהג ידוע, יכולין הבכורות לאכול על סעודת מצוה, ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה, אבל במדינות אלו כבר נהגו להחמיר לפיכך מי שרוצה לאכול על סעודת מצוה צריך להתיר לו על ידי שאלה וחרטה, דכיון שהתענה פעם אחת בערב פסח והיה אז בדעתו לנהוג כן לעולם אף שאז לא היתה סעודת מצוה בעיר, מ״מ מן הסתם התענה על דעת המנהג, וכיון שהמנהג הוא שלא לאכול על סעודת מצוה, אם כן נעשה זה המנהג עליו כנדר כיון שהיה אז בדעתו לנהוג כן לעולם, והמחמיר שלא לאכול אף על ידי שאלה וחרטה, תבוא עליו ברכה. **ג]** ובשו״ע הרב (ס״ח) כתב שיפרעו תענית אחר לאחר הפסח (או יתירו הנדר) ע״י שאלה וחרטה.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

הִלְכוֹת פֶּסַח סִימָן תעא

תעא בְּעֶרֶב פֶּסַח אַחַר שָׁעָה עֲשִׂירִית אָסוּר לֶאֱכֹל פַּת. וּבוֹ ג׳ סְעִיפִים:

א א אָסוּר (א) לֶאֱכֹל פַּת (ב) מִשָּׁעָה (ג) עֲשִׂירִית וְלִמַּעְלָה, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מַצָּה לְתֵאָבוֹן, ב אֲבָל אוֹכֵל (ג) מָעֵט פֵּרוֹת (ד) אוֹ (ה) יְרָקוֹת, ג אֲבָל לֹא יְמַלֵּא כְּרֵסוֹ מֵהֶם. (וְאִם הוּא (ה) אִסְטְנִיס שֶׁאֲפִלּוּ אוֹכֵל מְעַט מַזִּיק בַּאֲכִילָתוֹ, הַכֹּל אָסוּר) (רבינו ירוחם (נמ״ב ה׳ סוף מ״ט)). [*] * ד וְיַיִן מְעַט לֹא יִשְׁתֶּה, (ו) מִשּׁוּם דְּמִסְעַד סָעִיד, אֲבָל אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת (ז) יַיִן (ג) הַרְבֵּה, שׁוֹתֶה, מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁהוּא שׁוֹתֶה הַרְבֵּה (ח) גּוֹרֵר תַּאֲוַת הַמַּאֲכָל: **ב** (ט) ה וְקֹדֶם שָׁעָה עֲשִׂירִית מֻתָּר לֶאֱכֹל (י) מַצָּה (ד) עֲשִׂירָה. הַגָּה: אֲבָל מַצָּה שְׁיוֹצְאִין בָּהּ בַּלַּיְלָה, (יא) אֲסוּרִים לֶאֱכֹל (יב) כָּל (ה) יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר (ר״ן פרק אלו עוברין (טז. ד״ה גמ׳ ירושלמי) בשם (הרמב״ם) [הַרַמְבַּ״ן] (מלחמות טו: ד״ה ומ) והמגיד פרק ו׳ (ה״ג)).

א משנה פְּסָחִים צ״ט (ע״ב). ב הָרַא״שׁ שָׁם (פ״י סי׳ יט). ג הָרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ו׳ (ה״ב), וּמִדִּבְרֵי הָרִי״ף (כג. ע״ב מ״ש). ד מַהָא דְּרַבָּא בְּרָכוֹת ל״ה (ע״ב), וְכֵן כָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת שָׁם (ד״ה טובא). ה הָרַא״שׁ בְּרֵישׁ פֶּרֶק עַרְבֵי פְּסָחִים (פ״י סי׳ א).

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

א * וְיַיִן מְעַט וְכוּ׳. בְּשׁוּר כָּתַב דְּבִין מְעַט בֵּין הַרְבֵּה מֻתָּר, אֶלָּא שֶׁהַבַּיִת יוֹסֵף שֶׁלֹּא כִדְבָרָיו אֶלָּא כְּדַעַת הַתּוֹסָפוֹת (שם ד״ה טובא) וְהַמְּרַדְּכִי (שם פ״ו סי׳ ק״כ), וְכֵן דַּעַת הָרוֹקֵחַ (סי׳ רפב). וְעַיֵּן בְּבֵית מֵאִיר שֶׁכָּתַב דְּמִדְּסָתְמִי הָרִי״ף (כג.) וְהָרַמְבַּ״ם (פ״ו הי״ב) וְהָרֹא״שׁ (פ״י סי׳ יט) מַשְׁמַע דְּסָבְרִי לְהוּ כְּדַעַת הַטּוּר, וְכֵן מְצָאתִי לַמַּהֲרַ״ם חֲלָאוָה (צט: ד״ה לא יאכל) שֶׁכָּתַב, וּשְׁתִיָּה שְׁרֵי, וַאֲפִלּוּ טוּבָא נַמִּי דְּכָל שֶׁכֵּן דְּגָרֵיר לְבַיּהּ וְאָכִיל מַצָּה לְתֵאָבוֹן. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְכֵן מַשְׁמַע מִפְּתִימַת הָרַשְׁבַּ״ץ בְּסִפְרוֹ יָבִין שְׁמוּעָה (מאמר חמץ ריש דיני החלק הג׳) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וּשְׁתִיַּת הַיַּיִן מוּתָּרָת אֲכִילָה, וְכִדְאָמְרִינַן רָבָא הֲוֵי שָׁתֵי חַמְרָא דְּגָרֵיר לְבָּא. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. אִיבְּרָא דִּכְפִרוּשׁ רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל בִּפְסָחִים (קו: ד״ה רבי) מוּכָח שֶׁדַּעְתּוֹ לְאֶסֹּר בְּמֵעַט, שֶׁהֲרֵי כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, רָבָא הֲוֵי שָׁתֵי חַמְרָא טוּבָא וְכוּ׳ עַיֵּן שָׁם, וּמוּכָח דְּכֵנִן בָּזֶה לְסַגִּיא דִּבְרָכוֹת הַנַּ״ל, וְצָרִיךְ עִיּוּן. וּבְהִלְכוֹת רִי״ץ גַּאוּת אַחַר שֶׁהֵבִיא הָא דְּרַב שֵׁשֶׁת שֶׁהִתְעַנָּה וְהֵהִיא דְּאָכִיל יַרְקָא וְהָא דְּרָבָא דְּהֲוֵי שָׁתֵי חַמְרָא, מְסַיֵּם עֲלָהּ, הִלְכָךְ לִנְקוֹט כָּל חַד וְחַד כְּדַעְתֵּיהּ בֵּין בִּשְׁתִיָּה בֵּין בְּתַעֲנִית בֵּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וְכֵן מִסְתַּבְּרָא שֶׁתְּלוּי הַכֹּל לְפִי טֶבַע אוֹתוֹ הָאָדָם לְפִי מַה שֶּׁהוּא מַרְגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ דְּבָר שֶׁגּוֹרֵר לִבּוֹ לְתַאֲוַת הַמַּאֲכָל אוֹ לְהַפְּךָ:

ב (ח) גּוֹרֵר וְכוּ׳. וּמִכָּל מָקוֹם (ס) לֹא יִשְׁתֶּה כָּל כָּךְ עַד שֶׁיְּהֵא שָׁבֵעַ, כִּי דַּאֲדַעְתֵּי דְּכוֹסוֹת שֶׁל רְבִיעִית אוֹ רֶבַע, (ז) יֵשׁ לַחֹשֶׁב לְהֶרְבֵּה וְשָׁרֵי: וְכוּ׳. וּשְׁתֵּי כוֹסוֹת שֶׁל רְבִיעִית בְּתוֹךְ שָׁעָה עֲשִׂירִית, לֹא יַתְחִיל לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ קֹדֶם תְּשִׁיעִית: (ט) וְקֹדֶם שָׁעָה עֲשִׂירִית. הַיְנוּ שֶׁגְּלוּשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת. וּלְהָכִי מֻתָּר לֶאֱכֹל, כֵּיוָן שֶׁאֵין יוֹצְאִין בָּהּ מִשּׁוּם מַצָּה (יג) כֹּל שֶׁטַּעַם מֵי פֵּרוֹת נִרְגָּשׁ בָּהּ, וְאִם כֵּן לְעִנְיַן עֶרֶב פֶּסַח מֻתָּר בַּאֲכִילָה, דְּהַיְנוּ גַּם כֵּן מַצָּה עֲשִׂירָה. וְעַיֵּן שָׁם בְּסָעִיף ד׳ בַּהַגָּ״ה דְּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִין לָלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת: (יא) אֲסוּרִים לֶאֱכֹל. מִדְּרַבָּנָן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל לַאֲכִילָתָהּ בָּעֶרֶב (רַמְבַּ״ם (פ״ו הי״ב)): (יב) כָּל יוֹם י״ד. הַיְנוּ (יג) מֵעֲמוּד הַשַּׁחַר. ג וְיֵשׁ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַצָּה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְכָתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים דְּמַצָּה נְפוּחָה אוֹ כְּפוּלָה, אַף שֶׁמַּחְמִירִין בָּהּ לְחָשְׁבָהּ כְּחָמֵץ כְּמְבֹאָר בְּסִימָן תס״א (ס״ה), מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לֶאֱכָלָהּ מֵעֲמוּד הַשַּׁחַר וְאֵילָךְ, דִּבְכָלָל מַצָּה הִיא מֵעִקַּר הַדִּין:

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

א [בשו״ע] וְיַיִן מְעַט כו׳. עַיֵּן טוּר וּבֵית יוֹסֵף (ד״ה ומ״ש יין) וְט״ז (סק״ב), וְעַיֵּן בְּסֵפֶר

בְּאוּר הַהֲלָכָה

א (א) לֶאֱכֹל פַּת. הַיְנוּ אֲפִלּוּ מַצָּה עֲשִׂירָה, וּכְדִלְקַמָּה בְּסָעִיף ב׳: **ב** (ב) מִשָּׁעָה עֲשִׂירִית וְכוּ׳. הַיְנוּ מִתְּחִלַּת שָׁעָה רְבִיעִית (ג) אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם. (ג) וַאֲפִלּוּ אִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל פּוֹסֵק, כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל בְּאִסּוּר: **ג** (ג) מְעַט פֵּרוֹת. וְהוּא הַדִּין (ג) בָּשָׂר וְדָגִים וּבֵיצִים וּכְהַאי גַּוְנָא, א] אֲבָל מֵחֲמֶשֶׁת הַמִּינִים שֶׁמְּבָשָׁל בְּמֵי פֵּרוֹת (ד) אָסוּר, דְּסָעִיד: (ד) אוֹ יְרָקוֹת. בֵּין חַי (ה) בֵּין מְבֻשָּׁל: (ה) אִסְטְנִיס שֶׁאֲפִלּוּ אוֹכֵל מְעַט וְכוּ׳. וּכְמוֹ לְעֵיל בְּסִימָן ת״ע סָעִיף ג׳. אֶלָּא שֶׁאִסְטְנִיס דְּהָתָם הוּא אֲפִלּוּ אִם יֹאכַל בְּבֹקֶר לֹא יוּכַל לֶאֱכֹל בְּלַיְלָה לְתֵאָבוֹן, (ו) וְכָאן מַיְרֵי בְּאִסְטְנִיס שֶׁאִם אוֹכֵל מִשָּׁעָה עֲשִׂירִית וְאֵילָךְ שׁוּב לֹא יוּכַל לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה לְתֵאָבוֹן: (ו) מִשּׁוּם דְּמִסְעַד סָעִיד. וּמִסְתַּבְּרָא דִּבְפָחוֹת מִכּוֹס אוֹ עַל כָּל פָּנִים מֵרֹב כּוֹס, לֹא סָעִיד וְשָׁרֵי: (ז) יַיִן הַרְבֵּה וְכוּ׳. וּשְׁתֵּי כוֹסוֹת שֶׁל רְבִיעִית (ז) יֵשׁ לַחֹשֶׁב לְהַרְבֵּה וְשָׁרֵי: וַדַּאי יִקַּלְקֵל תַּאֲוַת הַמַּאֲכָל, (ט) וְגַם יוּכַל לְהִשְׁתַּכֵּר וְיִתְבַּטֵּל מִצְוַת הַלַּיְלָה: (ח) גּוֹרֵר וְכוּ׳. וְאִם יוֹדֵעַ שֶׁיִּמְשֹׁךְ סְעֻדָּתוֹ בְּתוֹךְ שָׁעָה עֲשִׂירִית, לֹא יַתְחִיל לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ קֹדֶם תְּשִׁיעִית: (י) מַצָּה עֲשִׂירָה. הַיְנוּ שֶׁגְּלוּשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת. וּלְהָכִי מֻתָּר לֶאֱכֹל, כֵּיוָן שֶׁאֵין יוֹצְאִין בָּהּ בְּלַיְלָה, כַּמְבֹאָר בְּסִימָן תס״ב (ס״א). וְעַיֵּן שָׁם בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק״ח). דַּאֲפִלּוּ לָשׁ בְּמֵימֵי וְעֲרֵב בָּהּ קְצָת מֵי פֵּרוֹת, נַמִּי (יא) אֵין יוֹצְאִין בָּהּ מִשּׁוּם מַצָּה (יב) כָּל שֶׁטַּעַם מֵי פֵּרוֹת נִרְגָּשׁ בָּהּ, וְאִם כֵּן לְעִנְיַן עֶרֶב פֶּסַח מֻתָּר בַּאֲכִילָה, דְּהַיְנוּ גַּם כֵּן מַצָּה עֲשִׂירָה. וְעַיֵּן שָׁם בְּסָעִיף ד׳ בַּהַגָּ״ה דְּבִמְדִינוֹת אֵלּוּ אֵין נוֹהֲגִין לָלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת: (יא) אֲסוּרִים לֶאֱכֹל. מִדְּרַבָּנָן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל לַאֲכִילָתָהּ בָּעֶרֶב (רַמְבַּ״ם (פ״ו הי״ב)): (יב) כָּל יוֹם י״ד. הַיְנוּ (יג) מֵעֲמוּד הַשַּׁחַר. ב] וְיֵשׁ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַצָּה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְכָתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים דְּמַצָּה נְפוּחָה אוֹ כְּפוּלָה, אַף שֶׁמַּחְמִירִין בָּהּ לְחָשְׁבָהּ כְּחָמֵץ כְּמְבֹאָר בְּסִימָן תס״א (ס״ה), מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לֶאֱכָלָהּ מֵעֲמוּד הַשַּׁחַר וְאֵילָךְ, דִּבְכָלָל מַצָּה הִיא מֵעִקַּר הַדִּין:

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ג (יא) דַּאֲפִלּוּ אִם לֹא יֹאכַל אַחַר כָּךְ לְתֵאָבוֹן, מִצְוָה קָעֲבִיד אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מִן הַמֻּבְחָר:

א (ג) וְדַעַת הָרַ״ן (כג. ד״ה ואיבעיא) שֶׁיֵּשׁ לְהַחְמִיר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וְאֵילָךְ וְהָעְתִּיקוֹ הָרַמְ״א לְקַמָּן בְּהִלְכוֹת סֻכָּה (סי׳ תרלט ס״ג), דְּחוּזְהוּ הַפְּרִי חָדָשׁ (כאן) וְהַגְּרַ״א לְקַמָּן בְּהִלְכוֹת סֻכָּה (שם): (ג) פְּרִי מִגְדִּים (א״א סק״א): (ג) מָגֵן אַבְרָהָם (סק״ב) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים: (ד) כְּדַעַת הָרִי״ף (כג.) (וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּרִי״ף מַעֲבִיר פִּתּוֹ וְכוּ׳, עַיֵּן בְּמַאֲמַר מָרְדְּכַי (סק״ג)) וְהָרַמְבַּ״ם (פ״ו הי״ב) וְרַשַׁ״י (קו: ד״ה אבל) וְרַשְׁבַּ״ם (קו: ד״ה תרגימא), וְכֵן הָעִתִּיק הָעִטּוּר (ח״ב דף קל:) וּמַהֲרַ״ם חֲלָאוָה (צט: ד״ה לא יאכל) וְהָרַשְׁבַּ״ץ בְּסִפְרוֹ יָבִין שְׁמוּעָה (מאמר חמץ ריש דיני החלק הג׳) דְּמִינֵי תַּרְגִּימָא הוּא פֵּרוֹת, וְלֹא הִזְכִּירוּ שׁוּם אֶחָד מֵהֶם חֲמֶשֶׁת מִינִים. וְדִבְרֵי חק יַעֲקֹב (סק״ב) שֶׁכָּתַב דְּרֹב פּוֹסְקִים מַסְכִּימִים לְהָרֹא״שׁ (פ״י סי׳ יט), צָרִיךְ עִיּוּן: (ה) חק יַעֲקֹב (סק״ג) וּפְרִי מִגְדִּים (א״א סק״ג), דְּלֹא כַּמָּגֵן

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] ובשו״ע הרב (ס״ב) כתב: אבל מותר לאכול מעט פירות וכו׳ או מעט תבשיל העשוי מחמשת המינים שנתבשלו במי פירות להנוהגין היתר במי פירות וכו׳ שלא אסרו אלא פת בלבד שסועדת את הלב. **ב]** ובשו״ע הרב (ס״ד) לא הביא מנהג זה.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehador - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah